

НЕВІДОМИЙ ПОППЕР: ПЕРЕДМОВА ДО ПЕРЕКЛАДУ ГЛАВИ «ВЗАЄМОДІЯ І СВІДОМІСТЬ»

Оксана Панафідіна

Анотація. Стаття покликана ввести у проблематику, яка була предметом аналізу К.Поппера у т.зв. метафізичний період його інтелектуального пошуків, і водночас полегшити читання та розуміння запропонованого перекладу п'ятої глави із книги «Знання і психофізична проблема: На захист взаємодії». Автор підкреслює, що К.Поппер відомий в Україні здебільшого як політичний філософ і як методолог суспільних наук, що відповідає ранньому методологічному періоду. Багато в чому його погляди на класичні філософські проблеми залишаються неправильно зрозумілими та неправильно представленими й на Заході. До таких класичних філософських проблем, широко обговорюваних у сучасній аналітичній філософії, належить психофізична проблема, доволі оригінальне пробне розв'язання якої пропонує К.Поппер. Зокрема, він висуває пропозицію подивитися на цю проблему у світлі трьох ідей: автономності світу 3, емерджентної еволюції і теорії еволюції мови. Завдяки цим ідеям філософ критикує всі відомі способи розв'язання психофізичної проблеми: як моністичні (біхевіоризм/фізикалізм і соліпсизм), так і дуалістичні (паралелізм і картезіанський інтеракціонізм). Як альтернативу до всіх них він обґрунтовує плюралістичну концепцію психофізичної взаємодії. Цінність підходу, запропонованого К.Поппером, може полягати в тому, що він, з одного боку, актуалізує ідеї багатьох філософів минулого, зокрема Платона, Р.Декарта, Ф.Больцано, Г.Фреге, а з іншого — залучає широке коло сучасних наукових ідей і концепцій: ідею еволюції мови К.Бюлера, ідею біологічної еволюції Ч.Дарвіна, фаліблізм Ч.Пірса, етологію К.Лоренца, квантову механіку Е.Шрьодінгера та ін. Автор вважає, що ознайомлення з аргументами К.Поппера може бути корисним для сучасної дискусії щодо психофізичної проблеми, яка ведеться переважно у фізикалістських термінах когнітивної науки і значно меншою мірою у філософських термінах метафізики свідомості. Автор також звертає увагу на особливість попперівського стилю філософствування, складнощі із перекладом деяких філософських термінів, демонструє, як К.Поппер сам слідує власним філософським принципам критичного раціоналізму.

Ключові слова: К.Поппер, психофізична проблема, свідомість, вищі функції мови, три світи, емерджентна еволюція, об'єктивне знання, інтеграціонізм, критика фізикалізму.

Філософія Поппера була втраченою можливістю. Вона була, впритул до недавнього часу, забороненою в Радянському Союзі. І вона продовжує бути доволі неправильно зрозумілою і неправильно представленою в Англії та Сполучених Штатах. Вона є, перш за все, спробою побудувати неавторитарну теорію науки та суспільства [2, с. xviii].

Україномовному читачу Карл Поппер відомий передусім як автор «Відкритого суспільства та його ворогів» і «Злиденності історизму», переклади яких було опубліковано ще в 1994 році¹. У цих працях він постає як політичний філософ і як методолог суспільних наук, зокрема як ґрунтовний критик марксизму. У 2021 році було опубліковано україномовний переклад першого розділу праці К. Поппера «Логіка наукового відкриття»², на основі якого можна скласти загальне враження про його погляди у галузі філософії науки, зокрема на проблему індукції, відмову від психологізму, дедуктивну перевірку теорій, фальсифікованість як критерій демаркації тощо. Загалом ця праця, опублікована спочатку німецькою мовою в 1935 році, а згодом — англійською в перекладі самого автора в 1959 році, належить до першого методологічного періоду (з кінця 1930-х до 1960-х), коли, як К. Поппер висловився в Автобіографії, він «убив логічний позитивізм» [6, с. 98]. Пропонований переклад п'ятої глави з книги «Знання і психофізична проблема: На захист взаємодії» [4] сприятиме ознайомленню з колом проблем, які цікавили філософа у другий — т. зв. метафізичний — період³ (з початку 1960-х до 1990-х).

¹ Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. I. У полоні Платонових чарів / пер. з англ. О. Коваленко. Київ: Основи, 1994.

Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. II. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники / пер. з англ. О. Буценко. Київ: Основи, 1994.

Поппер К. Злиденність історизму / пер. з англ. В. Лісовий. Київ: Абрис, 1994.

² Поппер К. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем / пер. з англ. під кер. О. Є. Оліфер. *Актуальні проблеми духовності*. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. Вип. 22. С. 170-192.

³ Розмежовувати методологічний і метафізичний періоди у філософії К. Поппера запропонував Г. Сколімовський. Так, він стверджує, що в першому періоді філософ найбільше зосереджувався на проблемах методів отримання наукового знання, логіки наукового відкриття та зростання наукового знання, розробляючи підходи, альтернативні до запропонованих у межах логічного позитивізму Віденського гуртка. У межах метафізичного підходу контекст розглядуваних К. Поппером проблем розширюється за рахунок осмислення ролі концептуальних каркасів, які принаймні частково визначаються природою мови наукової спільноти, яка намагається розширити обсяг наукового знання, з одного боку, через інтелектуальну діяльність окремих науковців, а з іншого — через взаємодію з інтелектуальною спадщиною цивілізації [1, с. 485-490].

Карл Раймунд Поппер (1902-1994) — видатний австро-британський філософ, один із найбільш впливових філософів науки, теоретик концепцій критичного раціоналізму та відкритого суспільства, фальсифікаціонізму та фаліблізму, еволюційної епістемології і трьох світів, об'єктивного змісту знання та правдоподібності, відкритого Всесвіту та свободи волі, захисник ліберальної демократії та принципів соціального критицизму, критик холізму, есенціалізму й історизму, зокрема марксизму (і це не повний перелік його ідей і концепцій). К. Поппера справедливо можна вважати одним із класиків філософії ХХ століття, який залишив по собі інтелектуальний спадок, вартий ґрунтовного вивчення та переосмислення. Особливо актуальними його ідеї є для розуміння філософського підґрунтя західної цивілізації, а отже, розуміння того, завдяки чому Захід здійснив цивілізаційний зсув у всіх його проявах: політичному, науковому, технологічному, економічному і т.ін., що утворює його цивілізаційну ідентичність і систему цінностей.

Серед головних праць К. Поппера можна назвати: «Логіка дослідження» (1935) («Логіка наукового відкриття», 1959), «Відкрите суспільство та його вороги» (1945), «Злиденність історизму» (1957), «Припущення і спростування: зростання наукового знання» (1963), «Об'єктивне знання. Еволюційний підхід» (1972), «Нескінченний пошук: Інтелектуальна автобіографія» (1976), «Відповідь моїм критикам» (1974), «Я та його мозок: Аргумент на користь взаємодії» (у співавторстві з Дж. Еклсом, 1977), «Квантова теорія і розкол у фізиці» (1982), «Відкритий Всесвіт: Аргумент на користь індетермінізму» (1982), «Реалізм і мета науки» (1983), «Майбутнє відкрите» (у співавторстві з К. Лоренцом) (1985) та ін. Варто згадати також про дві праці К. Поппера, що з'явилися за редакцією М. А. Ноттурно, який працював в архіві з його рукописами, а потім перед публікацією узгоджував текст із самим автором. Йдеться про «Міф концептуального каркасу: На захист науки і раціональності» та «Знання і психофізична проблема: На захист взаємодії». Україномовний переклад уривку із останньої — глава 5. «Взаємодія і свідомість» — пропонується увазі читачеві.

Книга «Знання і психофізична проблема...» написана на основі Кеннанівських лекцій К. Поппера, які він прочитав навесні 1969 року в Університеті Еморі (Emory University) — одному із приватних дослідницьких університетів США, штат Джорджія. У книзі збережений формат публічної лекції й обговорення зі слухачами в режимі питання-відповідь як додатки до кожної лекції. У післямові редактор

звертає увагу, що лекції читалися без конспектів і записувалися на магнітофонну плівку, тому книгу не варто розглядати як аутентичне їх відтворення. Однак, працюючи в архіві бібліотеки Стенфордського університету і готуючи публікацію книги, М. А. Ноттурно співпрацював з автором і узгоджував текст, який був виданий у рік його смерті [4, с. 143]. У передмові до публікації К. Поппер зазначив, що головним їх предметом є психофізична проблема та його власний підхід до розв'язання цієї проблеми, що полягає в ідеї взаємодії психічного та фізичного й обґрунтовується через еволюційну емерджентність, специфіку й еволюцію людської мови і те, що він із середини 1960-х років називає «світом 3» [4, с. ix].

Психофізична проблема належить до класичних філософських проблем, принаймні з часів Р. Декарта, і займає чільне місце в сучасних обговореннях у межах аналітичної філософії свідомості: більшою мірою у фізикалістських термінах когнітивної науки та меншою мірою у філософських термінах метафізики свідомості. Цінність підходу, пропонованого К. Поппером, полягає в тому, що він, з одного боку, актуалізує ідеї багатьох філософів минулого, зокрема Платона, Р. Декарта, Ф. Больцано, Г. Фреге, а з іншого — залучає широке коло сучасних наукових ідей і концепцій: ідею еволюції мови К. Бюлера, ідею біологічної еволюції Ч. Дарвіна, фалібілізм Ч. Пірса, етологію К. Лоренца, квантову механіку Е. Шрьодінгера та ін. Оригінальний підхід до розв'язання К. Поппером психофізичної проблеми дає розуміння суті його бачення еволюційної епістемології, яка стане головним предметом книги «Об'єктивне знання: Еволюційний підхід». Крім того, цієї працею, як і багатьма іншими, філософ ілюструє плідність свого головного методологічного підходу — критичного раціоналізму: він обережний у формулюваннях, скромний у претензіях, компетентний у критиці, демонструє широкий спосіб мислення, враховує реальні та можливі контраргументи, готовий до критичного обговорення тощо.

Якщо говорити предметно за п'ятою главою книги «Знання і психофізична проблема...», то її умовно можна поділити на три частини: (1) формулювання проблеми та розгляд наявних підходів до її розв'язання (два моністичних підходи: біхевіоризм/фізикалізм і соліпсизм, і два дуалістичних: паралелізм та інтеракціонізм), які К. Поппер вважає незадовільними; (2) обґрунтування власного підходу та чітке формулювання тез, які розкривають зміст його плюралістичної концепції психофізичної взаємодії; (3) обговорення, що відбувалось після лекції. З-поміж відомих підходів філософ вважає

найбільш правдоподібним картезіанський дуалізм (інтеракціонізм), однак він розширює і поглиблює його за рахунок трьох ідей: емерджентної еволюції, еволюції людської мови і трьох світів. У підсумку попперівський варіант, як він зазначає, «пробного розв'язання» психофізичної проблеми набув рис плюралістичної концепції.

К. Поппер бере за основу дарвінізм, проте він цікавить його не як наукова теорія, яку можна перевірити, а як метафізична дослідницька програма (на відміну від ламаркізму), яку можна розглядати як ймовірну основу для перевірки наукової теорії, а також критикувати й удосконалювати. Порівнюючи дарвінізм і ламаркізм як метафізичні дослідницькі програми, філософ намагається довести логічну неспроможність ідей, на яких базується друга, а також логічну спроможність і методологічну плідність ідей, що лежать в основі першої. Йдеться про такі ідеї відповідно: дедуктивізм — індуктивізм; природний добір — навчіння через повторення; критичне відкидання помилок — підтвердження [6, с. 194]. Відтак, К. Поппера цікавить дарвінізм як теорія випробовування й усунення помилок, на основі якої він розвине метод спроб і помилок як універсальний метод, яким послуговуються всі живі організми, вирішуючи свої проблеми, але яким мають користуватися і науковці, причому свідомо шукаючи можливі помилки у своїх міркуваннях. На цьому базується його концепція фальсифікаціонізму як критерію демаркації наукового знання (на відміну від верифікації — критерія, розробленого в межах логічного позитивізму Віденського гуртка).

Крім того, дарвінізм стає для К. Поппера метафізичною теорією, важливою для обґрунтування ідеї емерджентної еволюції — процесу стрибкоподібного виникнення якісно нових рівнів організації живих істот шляхом перетворення колишніх властивостей та актив самовиникнення принципово нових. Ці ідеї необхідно вписати в більш широкий метафізичний контекст — йдеться про філософію процесу, згідно з якою на фундаментальному рівні більш важливими є процеси, а не речі та структури (як це проголошувалося в межах традиційної субстанційної метафізики ще з часів Парменіда). Отже, філософія процесу робить акцент на динамічній природі буття, становленні, подіях, способах виникнення нового тощо, а тому світ постає як сукупність фізичних, органічних, соціальних і когнітивних процесів, які взаємодіють як на відповідному рівні, так і між окремими рівнями динамічної організації (див.: [8]).

Тож, для розуміння багатьох попперівських ідей важливо усвідом-

лювати той метафізичний фундамент, на якому вони ґрунтуються — філософія процесу. Його цікавить не стільки, чим щось є, а як воно виникає і які рівні в його функціонуванні можна виокремити. Зокрема, це стосується того, як К. Поппер розуміє мову (біологічний інструмент для появи екзосоматичного знання) і світ загалом (концепція трьох світів). Як зазначає філософ, численні явища, з якими має справу людина, являють собою ієрархії, і не варто боятися ускладнень (з кожним новим рівнем), бо вони насправді існують [6, с. 198].

Спираючись на ідеї одного зі своїх вчителів, К. Бюлера, К. Поппер поглиблює його концепцію еволюції людської мови. Якщо К. Бюлер виділяв три функції і водночас рівні функціонування мови (експресивна, або симптоматична, сигнальна, або стимулююча, і дескриптивна, чи описова), то К. Поппер додає ще й аргументативну. Ці чотири функції утворюють ієрархію — у тому сенсі, що кожна з більш високих функцій не може існувати без усіх функцій більш низького рівня, але функції більш низького рівня можуть існувати без більш високих функцій [3, с. 397-398].

Отже, у цій ієрархії можна говорити про дві нижчих і дві вищих функції мови. І якщо нижчі функції — експресивна і сигнальна — це функції, спільні для мови всіх живих істот і навіть рослин, то вищі функції є специфічними суто для людської мови. Крім того, саме вищі функції мови, згідно з К. Поппером, забезпечують появу «повної свідомості» (*full consciousness*), або Я (*self*), хоча свідомість на нижчих рівнях присутня також і у тварин [6, с. 222]. Якісні відмінності між свідомістю тварин і свідомістю людей починаються з виникненням дескриптивної функції мови (яка, можливо, уже виникає у бджіл), завдяки якій люди починають виокремлювати себе з-поміж інших речей у світі й описувати стани справ у цьому світі, розповідати певні історії та претендувати на істинність. Однак, такі історії можуть бути і хибними, адже дескриптивна функція мови лежить не тільки в основі науки, але і міфів, літературного мистецтва, буденних уявлень про світ тощо. Те, що вирізняє науку та філософію з-поміж інших продуктів людського розуму, — це використання мови в її аргументативній функції, яка має справу не тільки з розрізненням істинності та хибності, але й валідності (у сенсі чинності, законності, обґрунтованості, вірогідності, прийнятності) і не-валідності. К. Поппер зауважує, що, якщо зосередитися на двох перших функціях мови (а так роблять ті, для кого існує єдиний світ, що на базовому рівні діє за законами фізики), то неможливо, наприклад, розрізнити пропаганду, словесне залякування чи раціональний аргумент [5, с. 272]. Міркування в цьому напрямку

привели його до розробки концепції трьох світів.

Як К. Поппер згадує в Автобіографії, довгий час він не наважувався нічого публікувати про автономність третього світу — світу об'єктивного змісту знання, допоки не дійшов висновку, що мешканці цього світу (проблеми, теорії і критичні аргументи) справжні [6, с. 214]. У четвертій главі книги «Об'єктивне знання: Еволюційний підхід» (1972) він дає таке означення третьому світу: це «світ інтелігібельних сутностей (*intelligibles*), або ідей в об'єктивному сенсі; це світ можливих предметів думки: світ теорій “у собі” та їх логічних відношень; аргументів “у собі”; і проблемних ситуацій “у собі”» [7, с. 154]. З обґрунтуванням автономності світу 3 щодо світу 2 (світу психічних станів, суб'єктивного змісту знання) пов'язана низка розрізень, які варто розглядати не як статичні дихотомії, а в контексті динамічної ієрархії. Йдеться про такі розрізнення: процес мислення та зміст думки, психологічне та логічне, суб'єктивне й об'єктивне знання, психічні стани та лінгвістичний універсум, підтвердження та спростування, (само)вираження та критичне обговорення й аргументація. Для Поппера третій світ, з одного боку, є продуктом людського розуму (світу 2), але з іншого, завдяки вищим функціям мови він набуває автономного статусу і здійснює зворотній вплив на другий світ, забезпечуючи, як уже зазначалося, процес становлення Я, або повної свідомості. Крім того, світ 3 здійснює також опосередкований вплив на світ 1 (світ фізичних станів, у т. ч. станів людського тіла).

Обґрунтовуючи автономність усіх трьох світів, К. Поппер критикує будь-які різновиди редукаціонізму, тобто намагання звести в певний спосіб світ 3 до світу 2, а світ 2, зі свого боку, до світу 1. Саме така тенденція простежується, зокрема, у межах фізикалізму. Філософ натомість зізнається, що йому завжди імпував картезіанський дуалізм, однак, на його думку, цій концепції не вистачає раціонального пояснення можливості взаємодії між психічним і фізичним. Таке раціональне обґрунтування він і намагається здійснити через введення ще одного світу — світу, породженого вищими функціями людської мови, але також і такого, що має зворотній вплив на еволюцію людської мови. К. Поппер стверджує, що світ 3 настільки ж реальний, як і інші продукти людської діяльності, як мовна система кодування, як соціальні інститути. Водночас цей світ має свою історію — історію наших ідей, їх відкриття, впливу на людей [6, с. 218].

В Автобіографії філософ описує, як він упродовж тривалого часу вважав, що психофізична проблема є нерозв'язною і що її можна розглядати тільки в аспекті критики аргументів, сформульованих у

межах або моністичних, або дуалістичних концепцій. Так тривало до тих пір, доки він не розробив концепцію третього світу, спираючись на ідеї Ф. Brentano, а потім він знайшов схожі ідеї у Г. Frege. Саме в залученні ідеї світу 3 до наявного дискурсу навколо психофізичної проблеми К. Поппер вбачає специфіку свого пробного її розв'язання та новизну свого підходу. Адже всі попередні спроби розв'язання цієї філософської проблеми, починаючи з Р. Декарта, обертаються навколо можливих відношень між станами свідомості (*mind*) і тілесними (*body*) станами: тотожність, паралельність, взаємодія. Замість цих підходів К. Поппер пропонує «біологічний і навіть еволюціоністський» [6, с. 219-220], проте не редукціоністський, підхід, який базується на ідеях емерджентної еволюції, еволюції людської мови й автономності світу 3. Пропонований переклад 5 глави з книги К. Поппера «Знання і психофізична проблема: На захист взаємодії» описує в загальних рисах його пробне розв'язання цієї класичної філософської проблеми [4, с. 105].

Хотілося б також звернути увагу на ще одну примітну особливість — як він сам слідує власним філософським принципам критичного раціоналізму та як це відображується на його стилі філософствування. Коли К. Поппер розпочинав цикл лекцій, які він читав в Університеті Еморі та які покладені в основу книги «Знання і психофізична проблема...», він оголосив такий план із шістьох лекцій: (1) Знання: об'єктивне і суб'єктивне; (2) Еволюція, мова і третій світ; (3) Міф концептуального каркасу; (4) Взаємодія трьох світів; (5) Раціональність; (6) Свобода [4, с. 1]. Однак, прочитавши першу лекцію та побачивши під час дискусії опісля, а також в неформальних дискусіях згодом, зацікавленість слухачів концепцією світу 3, про що він пише в передмові, К. Поппер трансформує свій план і зрештою читає відмінний від запланованого цикл лекцій. Про зміну у плані лекцій можна судити на основі глав опублікованої книги: (1) Знання: об'єктивне і суб'єктивне; (2) Автономія світу 3; (3) Світ 3 та емерджентна еволюція; (4) Опис, аргументація та уява; (5) Взаємодія і свідомість; (6) Я, раціональність і свобода.

Трансформація попереднього плану лекцій, як і те, що для книги було залишено обговорення зі слухачами, що відбувалось після кожної лекції, демонструє важливість для К. Поппера ідеї зворотного зв'язку. Крім того, не тільки в цій книзі, але й в усіх інших, він часто посилається на різних авторів концепцій у найрізноманітніших галузях науки та найрізноманітніших напрямів у філософії. К. Поппер згадує імена цих авторів у контексті їхніх теорій та аргументів, з якими він

або погоджувався і далі розвивав, або не погоджувався й аргументовано відкидав. Це різке відрізняє його тексти від текстів більшості континентальних філософів, які послуговуються мовою здебільшого на рівні експресії й опису, але не на рівні формальної аргументації та критичного обговорення. Так само його стиль відрізняється від стилю авторів марксистського напрямку, у т. ч. західного марксизму (чи неомарксизму), коли критика спрямовується передусім на ідеї та концепції опонентів, але відсутня настанова на самокритику та визнання гіпотетичного характеру своїх теоретичних побудов. Так, стиль філософствування К. Поппера багато в чому споріднює його з філософами-аналітиками, а також з усією класичною раціоналістичною традицією. Крім того, такий стиль демонструє можливість раціональної дискусії й евристичність попперівської ідеї міфу концептуального каркасу як уявної перешкоди для такої дискусії.

Насамкінець кілька слів щодо особливостей і проблем, пов'язаних із перекладом. В оригінальному тексті є філософські терміни, для яких немає однозначних україномовних відповідників, як-то *mind* (психіка, розум, дух, душа, ум, свідомість, мислення) і *self* (Я, его, самість, особистість). Проблема полягає в тому, що значення цих термінів залежить від того, у якому контексті вони використовуються: конкретно-науковому (наприклад, психологічному) чи філософському, у межах якого саме наукового чи філософського підходу (наприклад, картезіанського, психоаналітичного чи біхевіористського). Однак, контекстуальний переклад, який враховує не тільки зазначену специфіку, але й усталені вітчизняні термінологічні традиції, дещо затушовує ту концептуальну єдність, яку мав на увазі автор оригінального тексту, коли вживав одне слово. Адже, перекладаючи одне слово різними українськими відповідниками залежно від контексту, ми ризикуємо втратити щось цінне та важливе для автора, який вибудовує власну концепцію. Адже терміном *mind* К. Поппер позначає всю сукупність психічних (ментальних) станів, які утворюють світ 2 і частково світ 3 в тому сенсі, що на рівні *mind* суб'єкт може використовувати мову в її вищих проявах (deskриптивна й особливо аргументативна функції) і водночас породжувати продукти, які «населятимуть» світ 3.

Завдання з адекватним перекладом *mind* ще більше ускладнюється, якщо врахувати, що К. Поппер паралельно використовує ще й термін *consciousness* (свідомість), зокрема *full consciousness*. З іншого боку, бувають випадки, коли доводилося перекладати два різних слова одним, як, наприклад, *self* та *ego*, що також може спричинити певні проблеми з розумінням, адже такий підхід, навпаки, маскує певні

нюанси, важливі для автора, але непомітні в україномовному тексті. Тому в перекладі там, де важливо було підкреслити неоднозначність використовуваної К. Поппером термінології, у дужках подавалися оригінальні відповідники.

Повертаючись до думки, висловленої в епіграфі до статті, хотілося б зазначити, що численні книги К. Поппера варгі того, щоб їх читали, осмислювали й обговорювали ідеї, які там містяться. Адже це той нетиповий приклад, коли складні філософські проблеми, глибоко та ґрунтовно продумані автором, подаються в доступній формі. Більше того, вони демонструють ті риси мислення філософа, якими бажано оволодіти кожній сучасній людині: аргуменованість, інтелектуальна скромність, системність, готовність вчитися на помилках, відкритість до інших позицій, гнучкість і широкість.

References

1. *Freeman E.*, Skolimowski H. The Search for Objectivity in Peirce and Popper in The Philosophy of Karl Popper / Ed. by Schilpp P.A. The Library of Living Philisophers. Vol. XIV. Book I. LaSalle : Open Court, 1974. P. 485-490.
2. *Notturmo M.A.* Science and the Open Society — the future of Karl Popper's philosophy. Budapest : Central University Press, 2000.
3. *Popper K.* Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge. London and New York : Routledge Classics, 2002.
4. *Popper K.* Knowledge and the Body-Mind Problem: In Defence of Interaction, ed. M. A. Notturmo. London : Routledge, 1994.
5. *Popper K.* The Mind-Body Problem in A Pocket Popper / ed. by D. Miller. Glasgow : Fontana Press, 1987. P. 265-275.
6. *Popper K.* Unended Quest: An Intellectual Autobiography. London : Routledge, 1992.
7. *Popper K.R.* Objective Knowledge: An Evolutionary Approach. Oxford : Oxford University Press, 1994.
8. *Seibt J.* Process Philosophy. Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2012. URL: <http://plato.stanford.edu/entries/process-philosophy/>

**UNKNOWN POPPER: PREFACE TO THE TRANSLATION OF THE
CHAPTER «INTERACTION AND CONSCIOUSNESS»****Oksana Panafidina**

Abstract. The article is designed to introduce the issues subjected to K. Popper's analysis in the so-called metaphysical period of his intellectual quest and, thereby, facilitate the reading and comprehension of the proposed translation of the fifth chapter from the book «Knowledge and the Body-Mind Problem: In Defence of Interaction». The author emphasizes that, in Ukraine, Popper is known predominantly as a political philosopher and a social science methodologist, and that fact corresponds to the early methodological period. In many ways, his views on classical philosophical problems remain misunderstood and misrepresented in the West. The mind-body problem is among such classic philosophical problems widely discussed in contemporary analytic philosophy; its quite original tentative solution of which is offered by K. Popper. In particular, he suggests looking at this problem in the light of three ideas: the autonomy of the world 3, emergent evolution, and the theory of the evolution of language. Using these ideas, Popper criticizes all known approaches to solving the mind-body problem: both monistic (behaviorism/physicalism and solipsism) and dualistic ones (parallelism and Cartesian interactionism). The value of the approach offered by K. Popper may lie in the fact that, on the one hand, it actualizes the ideas of many previous philosophers, in particular, Plato, R. Descartes, F. Bolzano, G. Frege, and, on the other hand, it attracts a wide range of modern scientists' ideas and concepts: K. Bühler's idea of the evolution of language, Ch. Darwin's idea of biological evolution, Ch. Peirce's fallibilism, K. Lorenz's ethology, E. Schrödinger's quantum mechanics, etc. The author believes that the familiarization with K. Popper's arguments can be useful for the contemporary discussion of the mind-body problem, which is conducted mainly in the physicalist terms of cognitive science and to a much lesser extent in the philosophical terms of the metaphysics of mind. The author also draws attention to the peculiarity of Popper's style of philosophizing, difficulties with the translation of some philosophical terms and demonstrates how Popper himself follows his philosophical principles of critical rationalism.

Keywords: K. Popper, the mind-body problem, consciousness, higher functions of language, three worlds, emergent evolution, objective knowledge, interactionism, critique of physicalism.

Надійшла до редакції 6 серпня 2022 р.

Панафідіна Оксана Петрівна

Кафедра філософії

Криворізький державний педагогічний університет

просп. Гагаріна, 54

м. Кривий Ріг

50086

Panafidina Oksana

Department of Philosophy

Kryvyi Rih State Pedagogical University

Gagarina ave., 54

Kryvyi Rih

50086

<https://orcid.org/0000-0002-1010-903X>

oxanapanafidina@gmail.com

<https://doi.org/10.31812/apm.7619>